

УДК 349.3

<http://doi.org/10.34142/23121661.2020.31.13>orcid.org/0000-0001-5750-3600

© Купченко Р.В., 2020

Р.В. Купченко**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ
РОЗМІРУ ВИПЛАТИ У ЗВ'ЯЗКУ З
НАРОДЖЕННЯМ ДИТИНИ****R. Kupchenko****PROBLEMATIC ISSUES OF DETERMINING
THE AMOUNT OF PAYMENT AT THE BIRTH
OF A CHILD**

Анотація. У статті автором проаналізовано питання визначення розміру виплати у зв'язку з народженням дитини в Україні. Здійснено нормативно-правовий аналіз чинних норм права, що регулюють відповідні правовідносини, та проаналізовано поняття прожиткового мінімуму. Проведено порівняльний аналіз розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини з прожитковим мінімумом в Україні. Розглянуті негативні наслідки, пов'язані з низьким розміром допомоги у зв'язку з народженням дитини. Наведені зареєстровані у Верховній Раді України законопроекти, які передбачають зміни щодо розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини. Надано рекомендації щодо підвищення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини. З метою збільшення народжуваності в Україні, гідної підтримки і захисту дитинства і материнства, відновлення довіри громадян до держави запропоновано збільшити одноразову виплату у зв'язку з народженням дитини, а решту суми допомоги виплачувати протягом наступних 36 місяців у розмірі прожиткового мінімуму для дітей, віком до шести років, встановленого на момент здійснення виплат допомоги.

Ключові слова: державна соціальна допомога, розмір допомоги у зв'язку з народженням дитини, сім'я, прожитковий мінімум, прожитковий мінімум для дітей, віком до шести років, материнство, виплати, народжуваність.

Аннотация. В данной статье автором проанализированы проблемы размера помощи при рождении ребенка в Украине. Проведен нормативно-правовой анализ действующих норм права, регулирующих данные правоотношения. Также осуществлен анализ понятия прожиточного минимума и проведен сравнительный анализ размера помощи при рождении ребенка с прожиточным минимумом в Украине. Рассмотрены негативные последствия, связанные с низким размером пособия при рождении ребенка. Приведены зарегистрированные в Верховной Раде Украины законопроекты, которые предусматривают изменения размера помощи при рождении ребенка. Даны рекомендации по повышению размера помощи при рождении ребенка. С целью увеличения рождаемости в Украине, достойной поддержки и защиты детства и материнства, восстановления доверия граждан к государству предложено увеличить единовременную выплату при рождении ребенка, а остальную сумму выплачивать в течение следующих 36 месяцев в размере прожиточного минимума для детей, в возрасте до шести лет, установленного на момент осуществления выплат.

Ключевые слова: государственная социальная помощь, размер помощи при рождении ребенка, семья, прожиточный минимум, прожиточный минимум для детей, в возрасте до шести лет, материнство, выплаты, рождаемость.

Summary. In this article, the author analyzes the problems of determining the amount of payment for the birth of a child in Ukraine. The normative-legal analysis of the current norms of law regulating these legal relations is carried out. An analysis of the concept of the subsistence minimum and a comparative analysis of the amount of benefits for the birth of a child with a subsistence level in Ukraine. The negative consequences associated with the low amount of childbirth assistance are considered. There are bills registered in the Verkhovna Rada of Ukraine, which provide for changes in the amount of childbirth allowance. Recommendations for increasing the amount of childbirth assistance are provided. In order to increase the birth rate in Ukraine, decent support and protection of childhood and motherhood, restore public confidence in the state, it is proposed to increase the lump-sum payment at birth, and the remaining amount of benefits to be paid over the next 36 months at the subsistence level the time of payment of benefits.

Key words: state social assistance, amount of childbirth allowance, family, subsistence level, subsistence minimum for children under six years of age, maternity, payments, birth rate.

Незважаючи на значну активізацію нашої держави в напрямі реформування соціального сектора, проблема розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини в Україні залишається досить актуальною.

Серед українських науковців, які досліджували питання розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини, можна виокремити Л. В. Кулачок, Є. П. Яригіна, К. В. Бориченко, А. А. Казанчан, В. С. Тарасенко.

У статті 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Згідно з частиною 3 статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1].

Основним же нормативно-правовим актом, який відповідно до Конституції України встановлює гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення, є Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [2].

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ громадяни України, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України [2].

Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми та перелік документів, необхідних для призначення допомоги, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

На сьогодні розмір допомоги у зв'язку з народженням дитини згідно з частиною 1 статті 12 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року № 2811-XII визначено в розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово в сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами згідно з порядком, встановленим Кабінетом Міністрів України [2].

Враховуючи вищезазначене, виникає запитання: «Чи є достатнім такий розмір допомоги для сім'ї, яка виховує новонароджену дитину?».

Відповідь на це запитання є досить складною та неприємною для тих, хто планує народжувати або вже виховує дитину.

Так, перша частина виплати є значною, однак протягом наступних 3 років особи, які мають право на отримання допомоги у зв'язку з народженням дитини, отримують лише 860 гривень щомісяця, що в 2 рази менше за прожитковий мінімум. Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини та збереження його здоров'я набору продуктів харчування (далі – набір продуктів харчування), а також мінімального набору непродовольчих товарів (далі – набір непродовольчих товарів) та мінімального набору послуг (далі – набір послуг), необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб людини.

Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей, віком до 6 років; дітей, віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність.

До працездатних осіб належать особи, які не досягли встановленого законом пенсійного віку [3].

Суми прожиткового мінімуму на 2020 рік, встановлені Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 року № 294-IX, наведено в таблиці.

Соціальні та демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму на 2020 рік		
	01.01.2020– 30.06.2020	01.07.2020– 30.11.2020	01.12.2020– 31.12.2020
Діти, віком до 6 років	1779 гривень	1859 гривень	1921 гривень
Діти, віком від 6 до 18 років	2218 гривень	2318 гривень	2395 гривень
Працездатні особи	2102 гривень	2197 гривень	2270 гривень
Особи, які втратили працездатність	1638 гривень	1712 гривень	1769 гривень
Загальний показник	2027 гривень	2118 гривень	2189 гривень

Проаналізувавши поняття прожиткового мінімуму, можна дійти висновку, що його розмір визначається відповідно до мінімального набору товарів та послуг, який необхідний для забезпечення нормального функціонування людини, отже, зазначена сума переглядається та збільшується три рази на рік. Водночас розмір допомоги у зв'язку з народженням дитини залишається незмінним та діє на рівні, що встановлений ще 2014 року.

У частині 3 статті 46 Конституції України зазначено, що пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, які є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

Як порушення зазначеної норми розмір допомоги у зв'язку з народженням дитини в щомісячному розрахунку є меншим за гарантований рівень соціальної виплати на дітей до 6 років.

Отже, це свідчить про невиконання державою взятих на себе зобов'язань щодо окремих верст населення і наносить шкоди принципу довіри осіб до держави.

На сьогодні низький рівень допомоги у зв'язку з народженням дитини є одним із основних чинників, які гальмують процес народжуваності в Україні.

Так, протягом 20 років смертність в Україні значно перевищує темпи народжуваності, а демографічна ситуація в Україні й надалі демонструє негативну динаміку в різниці між показниками народжуваності та смертності.

Необхідно зазначити на значному рівні бідності родин з дітьми, що пояснюється насамперед тим, що з появою дитини матеріальний стан сім'ї зменшується. Це пояснюється тим, що на члена сім'ї, що працює, лягає непомірний тягар навантаження щодо забезпечення матеріального стану всієї родини. Отже, з появою в родині неповнолітньої дитини кількість тих, хто працює, зменшується, а кількість осіб, які перебувають на отриманні, збільшується в два або більше разів: це дитина і мати, яка тимчасово втрачає працездатність у зв'язку з піклуванням про одну дитину, а в деяких випадках про двох і більше дітей.

Як о зазначає І. С. Юрій, на сьогодні в Україні материнство, на жаль, не приносить матеріальної вигоди. Крім того, народження та виховання дитини зазвичай зменшує рівень добробуту родини, стримує підвищення кваліфікації, забирає час, який можна було б витратити на самоосвіту та саморозвиток, загострює матеріальні проблеми. Отже, сім'я стає непотрібною перепорою для професійного зростання. Відбувається процес зубожіння сім'ї, деградації сімейних цінностей, що може призвести врешті-решт до самоліквідації українського суспільства [5].

Необхідно зазначити, що на сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів, якими передбачено зміни розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини.

Так, у законопроекті №1136 «Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 29 серпня 2019 року запропоновано

нараховувати допомогу у зв'язку з народженням дитини в розмірах прожиткового мінімуму для дітей, віком до шести років, виплачувати її відповідно до розміру прожиткового мінімуму, встановленого на момент здійснення виплат допомоги, і надавати у її такому розмірі: на першу дитину – 52 розміри прожиткового мінімуму, на другу дитину – 70 розмірів прожиткового мінімуму, на третю та кожную наступну дитину – 120 розмірів прожиткового мінімуму. Також передбачено виплату допомоги здійснювати одноразово: у зв'язку з народженням першої дитини – у розмірі 15 прожиткових мінімумів, у зв'язку з народженням другої дитини – у розмірі 25 прожиткових мінімумів, у зв'язку з народженням третьої та наступної дитини – у розмірі 40 прожиткових мінімумів. Решту суми допомоги виплачувати протягом наступних 36 місяців однаковими частинами відповідно до порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, але щомісячний розмір виплати допомоги не може бути меншим за розмір прожиткового мінімуму для дітей, віком до шести років, встановлений на момент здійснення виплат [6].

У законопроекті №1173 «Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо підвищення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини» від 29 серпня 2019 року запропоновано викласти статтю 12 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо підвищення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини викласти в такій редакції: «Допомога призначається у зв'язку з народженням першої дитини – у розмірі 50000 гривень, другої дитини – у розмірі 100000 гривень, третьої і кожною наступною дитини – 150000 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово в розмірі 15000 гривень, а решта суми допомоги на першу дитину виплачується протягом наступних 36 місяців, на другу дитину – протягом наступних 48 місяців, на третю і кожную наступну дитину – протягом наступних 72 місяців однаковими частинами відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України. Особам, які на дату запровадження зазначених розмірів мали право на отримання щомісячної допомоги у зв'язку з народженням дитини, виплачується щомісячна допомога у розмірі згідно з цією статтею» [7].

Одночасно 16 вересня 2019 року у Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 1173-1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збільшення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини, відновлення допомоги для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, збільшення розміру державної соціальної допомоги на дитину», яким передбачено відновлення допомоги для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та збільшення розміру державної соціальної допомоги на дитину у такому розмірі: на першу дитину – 50 розмірів прожиткового мінімуму, на другу дитину – 70 розмірів прожиткового мінімуму, на третю та кожную наступну дитину – 120 розмірів прожиткового мінімуму. Виплату запропоновано здійснювати двома частинами: одноразово у зв'язку з

народженням першої дитини – в розмірі 15 прожиткових мінімумів, у зв'язку з народженням другої дитини – в розмірі 25 прожиткових мінімумів, у зв'язку з народженням третьої та наступної дитини – в розмірі 40 прожиткових мінімумів. Решту суми допомоги запропоновано виплачувати протягом наступних 36 місяців однаковими частинами відповідно до порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [8].

Але на сьогодні жоден з вищезазначених законопроектів не був прийнятий. Кожен рік на офіційному сайті Президента України з'являються безліч петицій від громадян, в яких наголошується на проблемах розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини від держави, у Верховні Раді України реєструють законодавчі ініціативи, покликані на збільшення розміру такої допомоги, але будь-яких позитивних змін так і не відбувається, а розмір виплат, встановлений ще 2014 року, залишається незмінним.

Таким чином встановлений в Україні розмір допомоги у зв'язку з народженням дитини є застарілим, соціально несправедливим та таким, що не дає можливості гідно підтримати й захистити дитинство й материнство.

Така ситуація потребує невідкладних змін, підвищення розміру допомоги на дитину сприятиме збільшенню народжуваності в Україні, добробуту родини, відновленню довіри громадян до держави. Очевидним є збільшення одноразової виплати у зв'язку з народженням дитини, а решту суми допомоги необхідно виплачувати протягом наступних 36 місяців у розмірі прожиткового мінімуму для дітей, віком до шести років, встановленого на момент здійснення виплат допомоги.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>;
2. Про державну допомогу сім'ї з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. №2 811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12.21>;
3. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>;
4. Про Державний бюджет України на 2020 рік Закон України від 14.11.2019 №294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>;
5. Юрій С. І., Кізіма Т. О. Оподаткування доходів сім'ї: сутність та необхідність запровадження в Україні. Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 165–171;
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми щодо збільшення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини та порядку її виплати: Проект Закону про внесення змін до Закону України від 29.08.2019 № 1136. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66411;
7. Про державну допомогу сім'ям з дітьми щодо збільшення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини: Проект Закону про внесення змін до статті 12 Закону України;
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збільшення розміру допомоги у зв'язку з народженням дитини, відновлення допомоги для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, збільшення розміру державної соціальної допомоги на дитину: Проект Закону від 16.09.2019, №1173-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66859.